

Секція: Державне управління

Власенко Світлана Іванівна

кандидатка історичних наук, докторантка

Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби

Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

старша викладачка

Київського національного університету культури і мистецтв

м. Київ, Україна

**ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА З ВІДНОВЛЕННЯ ПАМ'ЯТІ ПРО
ГОЛОДОМОР-ГЕНОЦИД УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ 1932-1933 рр.
НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕНТРАЛЬНОГО ДЕРЖАВНОГО
АРХІВУ ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ УКРАЇНИ**

В державній політиці національної пам'яті України одним із найактуальніших питань було і залишається питання Голодомору-геноциду українського народу 1932-1933 рр. Зокрема, на цьому наголошувалось в Концепції Загальнодержавної національно-культурної програми дослідження Голодомору 1932-1933 років в Україні та увічнення пам'яті його жертв на період до 2012 року, де зазначалося, що дослідження Голодомору як складова відновлення та збереження національної пам'яті «є обов'язком держави, важливим фактором консолідації та розвитку українського суспільства, його історичної свідомості та культури, утвердження власної ідентичності» [10].

Вперше на загальнодержавному рівні питання відновлення та вшанування пам'яті про Голодомор 1932-1933 рр. в Україні постало в 1993 р. у зв'язку з 60-ми роковинами трагедії, коли відповідно до Указу Президента України від 19 лютого 1993 р. були проведені Дні Скорботи і Пам'яті жертв Голодомору [7]. А від 1998 р. кожного року (у четверту суботу листопада) Україна вшановує День пам'яті жертв голодоморів [5].

Особливої актуальності питання відновлення та вшанування пам’яті про Голодомор 1932-1933 рр. набуло у 2000-х роках. Зокрема, небачений до цього резонанс викликала постанова Верховної Ради України «Про 70-ті роковини Голодомору в Україні» від 28 листопада 2002 р., яка засудила «політику геноциду, що проводилася на державному рівні керівниками тоталітарного радянського режиму проти громадян України, національного духу, менталітету та генетичного фонду українського народу» [4]. А 14 травня 2003 р. учасники спеціального засідання Верховної Ради України у зверненні до українського народу назвали Голодомор «акцією геноциду» [8]. Про «геноцид українського народу» йшлося і в Законі України «Про Голодомор 1932-1933 років в Україні» від 28 листопада 2006 р. [6]. Світова спільнота також поступово визнає Голодомор 1932-1933 рр. геноцидом українського народу – станом на кінець грудня 2022 р. визнало 23 держави та Європейський Союз.

Відновлення і вшанування пам’яті про Голодомор-геноцид 1932-1933 рр. в Україні та надання йому політичної і правової оцінки, стало можливим завдяки доказовій базі щодо фактів злочину радянської влади проти українського народу, в тому числі й зафіксованих у документах Національного архівного фонду, які зберігаються в державних архівних установах України. І одним із провідних серед них був Центральний державний архів громадських об’єднань України (ЦДАГО України) (нині – Центральний державний архів громадських об’єднань та україніки).

Саме цей архів першим серед державних архівних установ України став на шлях відкриття, дослідження та популяризації наявних у його сховищах документів з історії Голодомору-геноциду 1932-1933 рр. Адже основний документальний комплекс даного архіву на той час складав фонд Центрального комітету Комуністичної партії України (ЦК КПУ).

Зокрема, ще в 1990 р. співробітниками тоді ще Архіву ЦК КПУ (у жовтні 1991 р. на його базі створено ЦДАГО України) було підготовлено

та опубліковано збірник документів «Голод 1932-1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів» [1]. Цей збірник, без перебільшення, можна назвати унікальним, оскільки в ньому вперше в Радянському Союзі оприлюднювався та вводився в науковий обіг комплекс раніше таємних документів про Голодомор 1932-1933 рр. Він розкривав невідомі жахливі факти злочину радянської влади, а також сприяв подальшим ґрунтовним дослідженням даної теми. Важливо розуміти, що лише потужний тиск громадськості примусив вище партійне керівництво дозволити опублікувати таке видання. Як зазначав тодішній секретар ЦК КПУ Л. Кравчук стосовно даного збірника: «Матеріал важкий, «оголений», але під ним реальні історичні документи. Було б доцільно його розглянути саме в цей період, бо то сприйнялося б як дійсне очищення партії. ... Це політично правильно» [12, а. 39].

З відновленням державної незалежності ЦДАГО України проводив значну роботу з виявлення документів про Голодомор-геноцид українського народу 1932-1933 рр. та їх оприлюднення шляхом публікації у засобах масової інформації, надання для зйомок документальних фільмів, підготовки виставкових проєктів, видання спільно з іншими архівами або самостійно тематичних збірників і добірок документів тощо.

Особлива активність у роботі архіву в даному напрямку простежується в період значного зростання інтересу суспільства до теми Голодомору 1932-1933 рр. у часи президентства В. Ющенка. Зокрема, у 2007 р. ЦДАГО України долучився до масштабного загального архівного проєкту з підготовки реєстру фондів меморіального характеру з документами про Голодомор 1932-1933 рр. Цьому передував лист В. Ющенка до голови Державного комітету архівів України О. Гінзбург з проханням вжити заходів щодо створення такого реєстру [3]. ЦДАГО України було виявлено й описано 865 документів із фонду № 1 «Центральний комітет Комуністичної партії України» [11].

У 2008 р., який в Україні був оголошений «Роком пам’яті жертв Голодомору» [9], на вшанування 75-х роковин трагедії, ЦДАГО України видав збірник «Голодомор 1932-1933 років в Україні: злочин влади – трагедія народу», до якого увійшли унікальні, неопубліковані до цього часу документи [2].

В подальші роки архів надавав перевагу здебільшого популяризаційній і просвітницькій діяльності: підготовка документальних виставок, публікація документів у засобах масової інформації та Інтернет-ресурсах, проведення круглих столів та екскурсій тощо. Продовжувалась також робота з виявлення нових документів. Зокрема, у 2018 р. працівниками архіву в кримінальній справі репресованого Олексія Сорокіна було віднайдено унікальні й водночас жахливі докази злочину радянської влади – шматочки хліба 1932 р. і 1933 р. [13].

Отже, ЦДАГО України став одним із перших архівних інституцій, що реалізовувала державну політику з відновлення пам’яті про Голодомор-геноцид українського народу 1932-1933 рр. Її активна діяльність у даному напрямку зумовлена наявністю комплексу унікальних документів часів Голодомору, які стали ваговою доказовою базою для визначення злочину радянської влади проти українського народу. Видавнича, виставкова, просвітницька діяльність ЦДАГО України сприяла науковій розробці та популяризації проблем Голодомору-геноциду 1932-1933 рр., що є невід’ємною складовою державної політики національної пам’яті.

Література

1. Голод 1932-1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів / Кол. упоряд. : Р. Я. Пиріг (кер.), А. В. Кентій, І. Л. Комарова, В. С. Лозицький, А. А. Соловйова. Київ : Політвидав України, 1990. 605 с.

2. Голодомор 1932-1933 років в Україні: злочин влади – трагедія народу: документи і матеріали / Кол. упоряд. : В. С. Лозицький (кер.), О. В. Бажан, С. І. Власенко, А. В. Кентій. Київ : Генеза, 2008. 504 с.
3. Лист Президента України В. Ющенко до голови Державного комітету архівів України О. Гінзбург. 21 вересня 2006 р. URL: <https://old.archives.gov.ua/Archives/Reestr/Reestr.php#1> (дата звернення: 25.12.2022).
4. Про 70-ті роковини голодомору в Україні: Постанова Верховної Ради України від 28 листопада 2002 р. № 258-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/258-15#Text> (дата звернення: 25.12.2022).
5. Про встановлення Дня пам'яті жертв голодоморів: Указ Президента України від 26 листопада 1998 р. № 1310/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1310/98#Text> (дата звернення: 25.12.2022).
6. Про Голодомор 1932-1933 років в Україні: Закон України від 28 листопада 2006 р. № 376-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/376-16#Text> (дата звернення: 25.12.2022).
7. Про заходи у зв'язку з 60-ми роковинами голодомору в Україні: Указ Президента України від 19 лютого 1993 р. № 38/93. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/38/93#Text> (дата звернення: 25.12.2022).
8. Про Звернення до Українського народу учасників спеціального засідання Верховної Ради України 14 травня 2003 року щодо вшанування пам'яті жертв голодомору 1932-1933 років: Постанова Верховної Ради України від 15 травня 2003 р. № 789-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/789-15#Text> (дата звернення: 25.12.2022).

9. Про оголошення в Україні 2008 року Роком пам'яті жертв Голодомору: Указ Президента України від 24 листопада 2007 р. № 1144/2007. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1144/2007#Text> (дата звернення: 25.12.2022).
10. Про схвалення Концепції Загальнодержавної національно-культурної програми дослідження Голодомору 1932-1933 років в Україні та увічнення пам'яті його жертв на період до 2012 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 лютого 2008 р. № 364-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/364-2008-%D1%80#Text> (дата звернення: 25.12.2022).
11. Реєстр фондів меморіального характеру 1932-1933 рр. ЦДАГО України. URL: https://old.archives.gov.ua/Archives/Reestr/CDAGO_R-08.pdf (дата звернення: 25.12.2022).
12. ЦДАГОУ (Центральний державний архів громадських об'єднань та україніки). Ф. 1. Оп. 11. Спр. 2149. 151 арк.
13. ЦДАГОУ. Ф. 263. Оп. 1. Спр. 65567. Т. 1. 61 арк.